

Қазақстанда спорттың дамуы: жетістіктер мен келешек мүмкіндіктері

ЖАРИЯЛАНДЫ
21.12.2024

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/173257/>

Қайратбекұлы Талғат

Даулет Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті

Педагогика ғылымдарының магистры

Тәуелсіздік жылдарында Қазақстан спорт саласында елеулі табыстарға қол жеткізді. Спорт мемлекеттің халықаралық беделін нығайтудың және ұлт денсаулығын жақсартудың маңызды құралына айналды. Қазіргі таңда елдің спорттық әлеуеті жоғары болғанымен, көптеген сын-тегеуріндер мен мүмкіндіктер бар. Бұл мақалада Қазақстандағы спорттың қазіргі жағдайы, жетістіктері, негізгі проблемалары және дамудың келешек мүмкіндіктері талданады.

Қазақстан спортының жетістіктері

Қазақстанның спорт саласындағы жетістіктері әлемдік деңгейде танылып, тәуелсіздік жылдары ел беделін нығайтуда маңызды рөл атқарды. Әр түрлі спорт түрлері бойынша спортшыларымыз халықаралық жарыстарда жоғары нәтижелерге қол жеткізіп, Қазақстанды әлемдік спорт картасында тұрақты орынға иелендірді.

1. Олимпиада ойындары

Қазақстан спортшылары Олимпиада ойындарында еліміздің намысын абыроймен қорғап, көптеген жүлделі орындарға ие болды:

1996 жылғы Атланта Олимпиадасы: Тәуелсіз Қазақстан алғаш рет жазғы Олимпиада ойындарына қатысты. Боксшы Василий Жиров Қазақстанның алғашқы алтын медалін жеңіп алып, бұл жетістік елдің жаңа спорттық дәуірінің бастамасы болды.

2012 жылғы Лондон Олимпиадасы: Қазақстан 7 алтын медаль жеңіп алып, жалпыкомандалық есепте 12-орынға ие болды. Бұл ел тарихындағы ең жоғары көрсеткіш ретінде есте қалды. Жеңімпаздар қатарында ауыр атлеттер Илья Ильин, Майя Манеза және боксшы Серік Сәпиев ерекше танылды.

2024 жылғы Париж Олимпиадасы: Елдос Сметов дзюдо бойынша алтын медаль жеңіп алып, Қазақстанның олимпиадалық тарихына өз есімін жазды. Бұл жетістік дзюдо спортының елдегі дамуына үлкен серпін берді.

2. Азия ойындары

Қазақстан Азия ойындарында тұрақты түрде жоғары нәтижелерге қол жеткізіп, Азия аймағындағы спорттық көшбасшылардың бірі ретінде танылды:

2010 жылғы Гуанчжоу ойындары: Қазақстан 18 алтын, 23 күміс және 38 қола медаль жеңіп алып, жалпыкомандалық есепте 4-орынға ие болды.

2018 жылғы Жакарта-Палембанг ойындары: Қазақстан спортшылары 15 алтын, 17 күміс және 44 қола медаль алды. Жеңіл атлетика, суда жүзу және күрес түрлері ерекше табысты болды.

3. Әлем чемпионаттары

Қазақстан спортшылары әлем чемпионаттарында да жоғары нәтижелер көрсетті:

Бокс: Геннадий Головкин – әлемнің орта салмақтағы көп дүркін чемпионы, ал Данияр Елеусінов пен Василий Левит Олимпиада және әлем чемпионаттарында Қазақстанның беделін көтерді.

Ауыр атлетика: Илья Ильин екі дүркін Олимпиада чемпионы және бірнеше мәрте әлем чемпионы атағын иеленді. Оның көрсеткіштері Қазақстанның ауыр атлетикадағы әлеуетін көрсетті.

Күрес: Қайрат Ерәлиев, Дәулет Ниязбеков және Нұрқожа Қайпанов әлем чемпионаттарында жүлделі орындар иеленді.

4. Қысқы спорт түрлері

Қазақстан қысқы спорт түрлерінде де айтарлықтай жетістіктерге жетті:

2011 жылғы VII Қысқы Азия ойындары: Қазақстан жалпыкомандалық есепте бірінші орын алып, 32 алтын, 21 күміс және 17 қола медаль жеңіп алды.

Шаңғы жарыстары: Алексей Полторанин әлемдік деңгейдегі шаңғы жарыстарында тұрақты жүлделі орындарға ие болды.

5. Жеке спорт түрлеріндегі жетістіктер

Велоспорт: Александр Винокуров 2012 жылы Лондон Олимпиадасында велоспорттан алтын медаль жеңіп алды.

Дзюдо: Елдос Сметов Париж Олимпиадасында алтын медаль жеңіп, Қазақстанның

дзюдо спорты тарихындағы ең жарқын жеңістерінің біріне қол жеткізді.

Теннис: Елена Рыбакина 2022 жылы Уимблдон турнирінің чемпионы атанды. Оның жеңісі қазақстандық теннис тарихындағы ерекше оқиға болды.

6. Ұлттық спорт түрлері

Қазақстанда ұлттық спорт түрлерінің дамуы ел мәдениеті мен дәстүрлерін насихаттауға үлес қосуда:

Қазақ күресі: «Қазақстан Барысы» жобасы ұлттық спорттың беделін көтерді. Халықаралық жарыстарда қазақ күресі бойынша жаңа чемпиондар танылуда.

Көкпар: Қазақстандық көкпаршылар әлем чемпионаттарында жоғары нәтижелер көрсетіп, ұлттық спортты халықаралық деңгейде танытуда.

Қазақстан спортының жетістіктері елдің халықаралық аренадағы беделін нығайтуда маңызды рөл атқарады. Бұл табыстар ұлттық спортты одан әрі дамытуға және жас ұрпақты спортқа баулуға үлкен серпін береді. Елдос Сметовтің Париж Олимпиадасындағы алтын жеңісі сияқты оқиғалар Қазақстан спортының болашағының жарқын екенін көрсетеді.

Қазақстан спортының проблемалары

Қазақстан спортының жетістіктеріне қарамастан, бұл салада бірнеше жүйелі және құрылымдық мәселелер бар. Спорттық инфрақұрылымның жеткіліксіздігі, қаржыландырудың теңсіздігі, кадрлық әлеуеттің әлсіздігі, бұқаралық спорттың дамымауы және ұлттық спорт түрлерінің жеткілікті дәрежеде насихатталмауы – осының бәрі еліміздің спорттық дамуына кедергі келтіріп отырған негізгі факторлар.

1. Инфрақұрылым мәселелері

Ауылдық жерлердегі спорттық нысандардың тапшылығы

Қазақстанның ауылдық аймақтарында спорттық инфрақұрылымның дамуы өте төмен деңгейде. Көптеген ауылдарда спорт залдары, стадиондар мен жаттығу алаңдары жоқ немесе олардың жағдайы өте нашар. Бұл ауыл жастарының спортпен тұрақты айналысуына кедергі келтіреді. Жас таланттар өздерін дамыту үшін қалалық орталықтарға көшуге мәжбүр болады, ал бұл жағдай ауылдарда спорттық дамудың тоқырауына алып келеді.

Қазіргі заманғы стандарттарға сәйкес келмейтін спорт нысандары

Қала мен ауылдағы спорттық нысандардың көпшілігі ескі және халықаралық стандарттарға сай келмейді. Бұл елдегі спортшылардың бәсекеге қабілеттілігін төмендетеді және әлемдік деңгейде дайындалуға мүмкіндік бермейді. Мысалы, халықаралық жарыстар үшін арнайы сертификатталған жеңіл атлетикалық манеждер

немесе хоккей алаңдары жетіспейді.

Мамандандырылған нысандардың жетіспеушілігі

Қазіргі таңда қысқы спорт түрлері, су спорты немесе гимнастика сияқты белгілі бір спорт түрлеріне арналған мамандандырылған нысандардың жетіспеушілігі байқалады. Бұл аталған спорт түрлерімен айналысатын спортшылардың деңгейін көтеруді қиындатады.

2. Қаржыландырудың теңсіздігі

Танымал спорт түрлеріне басымдық берілуі

Қазақстанда бокс, күрес және ауыр атлетика сияқты спорт түрлеріне басымдық беріліп, басқа спорт түрлері қаржыландырудан тыс қалып отыр. Бұл қаржыландырудың теңсіздігі басқа спорт түрлерінің даму қарқынын тежейді. Мысалы, су спорты, фехтование немесе таеквондо сияқты спорт түрлері жеткілікті қолдау көрмейді, ал бұл салаларда да халықаралық деңгейде жетістіктерге жетуге болады.

Жергілікті бюджеттердің спортқа жеткіліксіз көңіл бөлуі

Аймақтық бюджеттерде спорт саласына бөлінетін қаражат шектеулі, ал бұл ауылдық жерлерде спорттық нысандардың тапшылығын күшейтеді. Көптеген өңірлерде спорттық іс-шаралар мен секцияларды ұйымдастыруға қаржы жетпейді, бұл аймақтық теңсіздікке алып келеді.

Жекеменшік сектордың аз қатысуы

Қазақстанда спорттық жобаларға жеке сектордың қатысуы шектеулі. Демеушілік көрсету, спорттық инфрақұрылымға инвестиция салу немесе жеке спорт мектептерін ашу сияқты бастамалар сирек кездеседі. Бұл мемлекеттік бюджетке түсетін ауыртпалықты жеңілдетуге және спортты дамытуға кедергі келтіреді.

3. Кадр тапшылығы

Жаттықтырушылар мен спорт мамандарының жетіспеушілігі

Қазақстанның көптеген өңірлерінде кәсіби жаттықтырушылар мен спорттық дәрігерлер жетіспейді. Әсіресе, ауылдық жерлерде білікті мамандардың аз болуы жас таланттарды дұрыс бағытта дайындауға кедергі келтіреді. Бұл мәселе спорттық нәтижелердің төмендеуіне және спортпен шұғылданатын халық санының азаюына алып келеді.

Біліктілік деңгейінің төмендігі

Көптеген жаттықтырушылар мен спорт мамандарының кәсіби деңгейі қазіргі заманғы талаптарға сәйкес келмейді. Жаттықтырушылар жаңа әдістер мен заманауи технологияларды меңгеруде артта қалып отыр. Бұл спортшылардың сапалы дайындалуына кері әсер етеді.

Кадрларды даярлау жүйесінің әлсіздігі

Қазақстандағы спорттық жоғары оқу орындары мен колледждерде білім беру

бағдарламаларының ескіргендігі байқалады. Жаттықтырушылар мен спорт менеджерлерін даярлау жүйесін жаңғыртып, халықаралық стандарттарға сай ету қажет.

4. Бұқаралық спорттың дамуының жеткіліксіздігі

Спортқа қызығушылықтың төмендеуі

Қазіргі заманда балалар мен жастардың спортқа қызығушылығы гаджеттер мен технологиялардың кең таралуы нәтижесінде төмендеп барады. Бұл денсаулықтың нашарлауына және салауатты өмір салтының құндылықтарын ұмыт қалдыруға әкеледі.

Денсаулық мәдениетінің қалыптаспауы

Халық арасында бұқаралық спортты насихаттау жеткілікті деңгейде жүргізілмейді. Спортпен шұғылдану өмір салтының бір бөлігіне айналмағандықтан, салауатты өмір салтына қатысты мәдениет қалыптаспай отыр.

Мектептердегі спорттық базаның әлсіздігі

Қазақстан мектептерінде спорттық жабдықтардың тапшылығы өзекті мәселе болып отыр. Көптеген мектептерде спорттық құрал-жабдықтар ескірген, ал спорт алаңдары жоқтың қасы. Бұл балалардың спортқа деген қызығушылығын төмендетеді.

5. Ұлттық спорт түрлерінің жеткіліксіз насихатталуы

Халықаралық танымалдықтың төмендігі

Қазақ күресі, көкпар және тоғызқұмалақ сияқты ұлттық спорт түрлері әлі күнге дейін халықаралық аренада кең танылмаған. Оларды танымал ету үшін арнайы бағдарламалар мен жарыстар ұйымдастыру қажет.

Мемлекеттік қолдаудың жеткіліксіздігі

Ұлттық спорт түрлерін дамытуға арналған қаржыландыру жеткіліксіз болып отыр. Мысалы, халықаралық жарыстарды ұйымдастыру немесе ұлттық спорт мектептерін ашу үшін қолдау қажет.

6. Жастардың спортқа қатысуын шектейтін факторлар

Спорттық жабдықтардың қымбаттығы

Спортпен шұғылдану үшін қажет жабдықтардың жоғары құны көптеген отбасылар үшін үлкен ауыртпалық болып табылады. Бұл әсіресе теннис, коньки, шаңғы және су спорты сияқты спорт түрлеріне қатысты.

Аймақтық теңсіздік

Қалаларда спортқа қолжетімділік жоғары болғанымен, ауылдық аймақтарда спорттық секциялар мен үйірмелердің саны шектеулі. Бұл балалар мен жасөспірімдердің спортпен

тұрақты айналысу мүмкіндігін төмендетеді.

Қазақстан спортының алдында тұрған проблемаларды шешу үшін инфрақұрылымды жаңғырту, қаржыландыруды әділ бөлу, кадрларды дайындау жүйесін жетілдіру, ұлттық спорт түрлерін насихаттау және бұқаралық спортты дамыту қажет. Бұл шаралар спорттық нәтижелерді жақсартып қана қоймай, халықтың салауатты өмір салтын қалыптастыруына ықпал етеді.

Қазақстанда спорттың келешек мүмкіндіктері

Қазақстанда спорттың дамуы мен болашағы әртүрлі салаларды қамтитын стратегиялық жоспарлауды талап етеді. Қазіргі жетістіктер мен анықталған проблемалар негізінде спорттық инфрақұрылымды жетілдіру, қаржыландыруды көбейту, кадрлық әлеуетті дамыту, бұқаралық спортты кеңейту және ұлттық спорт түрлерін халықаралық деңгейге шығару арқылы еліміз спорт саласын жаңа деңгейге көтере алады.

1. Инфрақұрылымды дамыту

Қазақстанның спорттық инфрақұрылымы алдағы жылдары жаңғыртуды және кеңейтуді қажет етеді. Елдің ірі қалаларында халықаралық стандарттарға сай спорт кешендерін салу, ауылдық жерлерде шағын, бірақ тиімді спорт алаңдарын көбейту маңызды. Әсіресе, олимпиадалық стандарттарға сәйкес жабдықталған жаңа нысандардың құрылысын арттыру спортшылардың сапалы дайындалуына жағдай жасайды. Ауылдық жерлердегі спорттық инфрақұрылымның тапшылығын шешу үшін мемлекет тарапынан арнайы бағдарламалар іске асырылуы керек. Заманауи технологиялармен жабдықталған спорт орталықтарының саны көбейсе, ел тұрғындарының спортқа деген қызығушылығы артады, ал бұл жалпыұлттық денсаулық деңгейін көтеруге ықпал етеді.

2. Қаржыландыру және жекеменшік секторды тарту

Қазақстан спортының қаржыландыру жүйесі жүйелі өзгерістерді қажет етеді. Мемлекеттік бюджеттен бөлінетін қаржыны ұлғайту арқылы спорттық бағдарламаларды жаңғыртуға және халықаралық жарыстарға дайындықты күшейтуге болады. Сонымен қатар, спортқа жеке секторды тарту – алдағы онжылдықтың басты міндеттерінің бірі. Жеке кәсіпорындар мен демеушілерді ынталандыру үшін салықтық жеңілдіктер ұсыну немесе спорттық жобаларға инвестиция тартуға жағдай жасау қажет. Бұл қаржылық серпіліс ауылдық аймақтардағы спорттық жобаларға да оң әсерін тигізеді. Мысалы, жекеменшік спорт мектептері мен академияларын ашу арқылы жасөспірімдер мен балалардың спортқа қатысуы артады, ал бұл ұлттық құраманың болашақ резервін қалыптастыруға ықпал етеді.

3. Кадрларды даярлау және спорттық ғылымды интеграциялау

Қазақстанда спорттық кадрларды даярлау жүйесі жаңа деңгейге көтерілуі тиіс. Кәсіби жаттықтырушылар, спорттық дәрігерлер мен спорт менеджерлерінің біліктілігін арттыру мақсатында халықаралық тәжірибелерді енгізу маңызды. Бұл мақсатта шетелдік мамандарды шақырып, бірлескен оқу бағдарламаларын ұйымдастыру немесе қазақстандық мамандарды шетелде тағылымдамадан өткізу қажет. Сонымен қатар, спорттық ғылымды дамыту елдегі спортшылардың әлеуетін тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Спорттық медицина, биомеханика және тамақтану салаларында жаңа зерттеулер жүргізіп, олардың нәтижелерін тәжірибеде қолдану арқылы спортшылардың физикалық және психологиялық дайындық деңгейін жақсартуға болады.

4. Бұқаралық спортты дамыту

Бұқаралық спорттың дамуы – халық денсаулығы мен әлеуметтік әл-ауқатты арттырудың негізі. Мектептер мен университеттерде спорттық секцияларды көбейту, әрбір азаматтың спортпен айналысуына қолайлы жағдай жасау маңызды. Әсіресе, жұмыс істейтін халық арасында корпоративтік спортты дамыту арқылы еңбек өнімділігін арттыруға болады. Бұқаралық спортты насихаттау үшін арнайы бағдарламалар мен іс-шараларды ұйымдастыру қажет. Мысалы, ұлттық деңгейде спорттық фестивальдер мен марафондар өткізу арқылы халық арасында салауатты өмір салтын ұстану мәдениетін қалыптастыруға болады.

5. Ұлттық спорт түрлерін ілгерілету

Ұлттық спорт түрлерін дамыту – Қазақстанның мәдени мұрасын халықаралық аренада насихаттаудың маңызды бөлігі. Қазақ күресі, көкпар, тоғызқұмалақ және асық ату сияқты спорт түрлерін әлемге таныту арқылы еліміздің спорттық имиджін арттыруға болады. Бұл үшін арнайы халықаралық жарыстар ұйымдастырып, ұлттық спорт түрлерін әлемдік деңгейде таныстыру қажет. Сонымен қатар, ұлттық спортты оқыту жүйесін білім беру бағдарламаларына енгізіп, жастар арасында танымал ету арқылы осы спорт түрлерін одан әрі жандандыруға болады.

6. Халықаралық ынтымақтастықты кеңейту

Халықаралық ынтымақтастықты нығайту арқылы Қазақстан спортшыларының әлемдік деңгейде тәжірибе жинақтауына мүмкіндік жасау керек. Елде халықаралық жарыстарды ұйымдастыру – ел спортын дамытуға ғана емес, сонымен қатар Қазақстанның имиджін арттыруға ықпал етеді. Мысалы, Азия чемпионаттарын, Әлем кубоктарын және Олимпиадалық іріктеу жарыстарын өткізу елдегі спорттық инфрақұрылымды дамытуға және шетелдік спортшыларды тартуға себеп болады. Сонымен қатар, шетелдік спорт федерацияларымен серіктестік орнатып, спортшылар мен жаттықтырушылардың тәжірибе алмасуын ұйымдастыру қажет.

7. Технологиялар мен инновацияларды енгізу

Цифрлық технологиялар мен инновацияларды спортқа енгізу – елдің спорттық әлеуетін арттырудың жаңа бағыты. Жаттықтырушылардың жұмысын автоматтандыруға, спортшылардың физикалық жағдайын бақылауға мүмкіндік беретін платформаларды әзірлеу қажет. Мысалы, спортшылардың денсаулық көрсеткіштерін нақты уақыт режимінде бақылауға арналған құрал-жабдықтар мен мобильді қосымшаларды пайдалану арқылы дайындық сапасын арттыруға болады. Сонымен қатар, спорттық жабдықтарды жетілдіру арқылы жарыс нәтижелерін жақсартуға және жарақат алу қаупін азайтуға мүмкіндік бар.

Қазақстанда спорттың келешегі үлкен әлеуетке ие, бірақ оны толық жүзеге асыру үшін жүйелі шаралар қажет. Инфрақұрылымды жетілдіру, қаржыландыруды арттыру, кадрларды даярлау және бұқаралық спортты дамыту арқылы Қазақстан халықаралық деңгейде бәсекеге қабілетті елге айнала алады. Ұлттық спорт түрлерін ілгерілету, технологияларды енгізу және халықаралық ынтымақтастықты нығайту арқылы еліміздің спорттық имиджін арттыруға толық мүмкіндік бар. Бұл бағыттағы реформалар елдегі денсаулық сақтау, мәдени даму және экономикалық өсуге оң ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. *Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің ресми сайты.*
2. *Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты.*
3. *Сапаров Қ. «Спорттық дайындықтың теориясы мен әдістемесі», Алматы: Қазақ университеті, 2020.*
4. *International Olympic Committee. Official Statistics and Reports.*
5. *Әлемдік және Азия спорт жаңалықтары, asiangames.com.*
6. *Қазақстанның Ұлттық Олимпиада комитетінің ресми сайты.*
7. *Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Рухани жаңғыру» бағдарламасы.*
8. *Исабеков С. «Қазақстан спорты: тарихы мен болашағы», Астана: Фолиант, 2021.*